

# Մանգրումի Էֆեմար

Մ Ի Ի Ն Ա Տ Ի Ի

ՈՒՄՈՒՐԸ ԲՕԼԻԹԻԳԸՅՅԷ ՎԷ ՄԵՎԱՏՏԸ ՍԱՅԻՐԷ

ՊԻՐԻՆՃԻ ՄԷՆԷ

1866 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 6 ԲԷՆՉԵՄՊԻՀ

ՆԻՄԵՐՈ 168

Մանգրումի Էֆեմար հասկածատու 6 եանի սենետե 300  
նիւսիւ վերիւր, սենետե գրեթէ թուա փարսուր տալի  
իւնտե օլարագ, 200 դշ օլուդ, ալթը այլըդը 100 դշ օլու-  
րագ, վե նիւսիւսի տալի 50 ար փարսուր սաթըլաճագ տըր :

Իւնտաթըն պեհեր սաթըլը իշին, պի-  
րինճի տեֆատա 5, իքրինճի տեֆատա 2,  
վե իւնտեճիւ վե սայիր տեֆատա 1  
էր զուրուշ ալընաճագ տըր :

Մեքթուպ վե սայիր, Պէյ-օղլունտա տօղթու-էօլտա  
467 նիւսիւսիւ խանէտե ԼԷՎԱՆԹ ՀԷՐԱՆՏ Թաղա-  
նէսինտե, Կարապետ 8. Փանտեանէ կեօնտերիւնէ տըր :

## ԱԶԳԱՅԻՆ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱՐԱՆ  
ՀԱՅՈՑ Ի ՍԻՍ  
ԹԻՒ 405

ԿԻՐԱԿՈՍ ԽԱՌԱՑ ԲԻՐՍՏԱՍԻ ԵՒ ԿԱՐՈՂ  
ՂՈՒԹԱՄԲԵՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՀԱ-  
ՅԱՍՏԱՆԵԱՑ ԵՒ ԵՊԻՍԿՈՍԱՊՈՍՏԱՊԵՏ ՏԱՆՆ ԿԻ-  
ԼԻԿՈՑ, ԵՒ ՍԿԱՍԱԼՈՐ ՍՈՐԲ ԼՈՒՍԱԼՈՐ-  
ՀԻ ՇՆՈՐՀԱՐԱՀԻ ԱՂՈՅՆ, ԵՒ ՎԵՀԱԳԱՐԴ-  
ԵԱՂ ՄԱՅՐ ՍՈՐԲ ԱԹՈՒՆՅՆ յորմէ ընծայի  
փրկչաճան ողջոյն, Առաքելական շնորհք  
ԵՒ Աստուածային բազմապատիկ օրհ-  
նաթիւն, Մեծապատիւ . . . Էֆէնտի  
ազգասէր սիրելոյս, ԵՒ Համայն ընդ նմա  
եղելոց, որոց լեցի խնդալ ի Բրիտոս,  
ԵՒ զարդարիլ ամենայնիւ առաքինի բա-  
րեմաննութեամբք :

Եւ ընդ Աստուածապարգեւ հայրա-  
պետականիս անդրանիկ օրհնութեան,  
յայտ լեցի ազգասէր սիրելութեանդ, որ  
անցեալ տարի երբոր երկրորդ կիրակոս  
կաթուղիկոսը, յաստուծուստ ի յաւի-  
տենականութեան կանչուեցաւ մենք ան  
տեղը գտնուելովնիս պարտք համարեցանք  
աթոռոյն ԵՒ աթոռայնոց վրայ հսկել ի  
պատիւ Ազգին :

Եւ այն առժամանակեայ հակողու-  
թեանս մէջ, Պատրիարքարանի հրահան-  
գատու գրոյն որ կ'անկալէի, անկա-  
լութիւնս ի դերեւ ելաւ, վասն որոյ ու-  
ղեցի աթոռէն հրաժարիլ, կամ Պօլիս  
գալ կամ տեղ մը չեզոքապէս մեկուսա-  
նալ, բայց կիլիկիական ազգայնոց թո-  
խանձագրերը եւ իմ ընդարոյս հայրենա-  
սիրութիւնս չներեցին իմ դիտաւորու-  
թիւնս գործադրել, այլ ստիպուեցայ վի-  
ճակայնոց խնդիրը յարգել, անարժա-  
նութեամբ հայրապետական գահը պտտ-  
ուեցանք :

Եւ արդէն դժբաղդաբար Ազգային  
կեդրոնական վարչութիւնը ի սիրտ եւ

յողի բորբոքած եւ այն սպառնալիքներ կը  
հոսեն, եւ չեն ուզեր առանց կուսակ-  
ցական վեճերու Պէրաթ եւ Ֆերման հա-  
նել տալ :

Ուստի կը խնդրեմ ի սէր Ազգութեան  
ԵՒ ի պատիւ պատկառելի նուիրական  
օժմանս, հաճեցէք հրովարտակներուն  
համար պէտք եղած միջոցները գործադ-  
րել. ինչպէս որ ասի'ց յառաջ բազմա-  
կնիք հանրագրութիւններ կիլիկիական  
ազգայնոց, Բարձրագոյն Դուռը ուղղ-  
ւած են բարձրապատիւ ճէփտէթ բաշա-  
լին շնորհիւ. զայս ըստ գրութեանս  
կատարելով, զմեզ աղօթապարտ եւ ազ-  
գայինք ուրախ կրնէք յաւիտեան :

Ողջ լինուք ի խնամա Սմենաթագաւո-  
րին Բրիտոսի

1866 օգոստոս 26 (Կէս Էրէ Էֆէնտի)  
Ի Բերիա. ԿԻՐԱԿՈՍ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ

Պիղ Նիկողոս րահիպին, հիւլէքեար-  
լըզ վե արսըլըզլա քէնտիսինի կաթուղի-  
կոս մէս ի թաթրմէք (օժել տալ) քիւս-  
թաթըլըզ վե մասնաբաշտընա չըզըլարագ,  
Միլլէթ իլէ վե խուսուսիլյէ վարչութիւն  
իլէ էյլէնմէկէ չըզըլարընը պիւրիտիկի-  
միզ վագըթտա, վանքըն պիր քէօշէսին-  
տե պուրուղու Էսկի կոնդակլարա, միւ-  
թէվէֆա Կաթուղիկոսլարտան պիրիսի-  
նին միւհիւրինիւ պասարագ, Էօթէեե  
պերուեե կեօնտերմիլ խուսկինի տախի  
իշար իթմիլ, վե հաթթա մէզքիւր Կոն-  
դակըն այնէն սուրէթինի տախի տերճ  
իլլէմիլ իտիք :

Օնտան պերու իւշ տէօթ այ օլտու,  
րուհպանլար մէճիսինտե, վե ումու-  
մի միլլէթ մէճիսինտե, մէքումուն Կա-  
թուղիկոսլարընը մէզհէպէ վե քի-  
լիսեեե, վե առապ ու թէրպիլեե գար-  
չը օլտուղունա պիտտեֆաթ գարարլոր  
վերիտի, վե քիմսէ թարաֆընտուն ի

թիպար օլունմասըն իշին հէր թարաֆա  
կոնդակլար կեօնտերիլէրէք քիլիսէլէրտե  
օգութտուրուլտու, հէր միլլէթ իշիթ-  
տի, հէր առամ մէքումուն հարաքեթը  
քիւսթախանէսինէ թէաճճիւպ իլլէտի  
վե նէֆրէթ կէթիլտի, պուրաեա ճէլ-  
պի իսթիտասըլա Պապը-Սիլիյէ թագրիւ-  
լէր եազըլոր, կէլին տէյի թէլէկրաֆ-  
լար չէքիլտի, վե ազըպէթքեար կէլէճէք  
իմիլ տէյի թէվաթուր տախի պուրու-  
լիստե, մէքում հալեա վարչութիւն  
իլէ էյլէնմէք նիլյէթինտե օլտուղունտան,  
պիր թարաֆտան բաթրիքխանէյի ալ-  
տաթտըլը հալտե, տիկէր թարաֆտան  
տախի Էօթէեե պերուեե կոնդակլար  
կեօնտերմէքտե, վե պէրաթ ու Ֆերման  
թահսիլինէ չալըճագտա տըր. նասըլ քի,  
պալեատէքի կոնդակտան աշիքեար սու-  
րէթտե անլաշըմագտա տըր :

Մէքում մէզքիւր կոնդակտան զան-  
նէն պազըլարա կեօնտերտիկի կիպի, Ե-  
րեսփոխան Էֆէնտիլէրտեն պիրիսինէ տա-  
խի կեօնտերմիլ օլտուղունտան, վե միւ-  
մայիլէյհ Էֆէնտի իսէ, Էօյլէ պիր սախ-  
թէքեարը կաթուղիկոս տէյի թանքեա-  
մաեաճաղընտան, ճէվապ պիլէ վէրմէմիլ,  
վե կոնդակըն սուրէթիտե պիզիմ էլիմիզէ  
կէլմիլ տիր :

Մէզքիւր կոնդակ իւզէրինէ պիրագ  
միւթալա օլունտուգտա, Էվլէլտեն պե-  
րու Էօյլէ արսըլ յահիպլէրին, Էօթէքի-  
նէ պերիքինէ եաթագըլը իլլէեեքէք, վե  
թապիլաթիլլէ միւրատլարը հասըլ օլտու-  
ղունտա կեօնիլլէրինի խօշ իտէրէք, միւ-  
լէթի չու շիմտիքի հալէ տիւշար իթմիլ  
օլտուգլարընը, վե մէքումուն տախի  
հալեա օլ մէպտէնին մէրի իւլ իճրա օլ-  
մասընա ճէսարէթէն, պիր երեսփոխանա  
Էօյլէ պիր կոնդակ կեօնտերմէկէ չըզըլ-  
մըլ օլմասը իհթիմալինին Ֆէհմ օլունա-  
ճաղընտա շիւրհէ Էօգ տուր :



Էվելթ շիմոնյէ գատար նիչէ առաջ-  
նորդար, վէ տահա պիւղիւք վէ տահա  
քիւղիւք բուհանի մէննտտարար, ան-  
ճագ էօթէքինին պէրիքինին իլթիմաս վէ  
նուֆուգուլա մէննտէ կէշտիքլէրինտէն  
տայիմա պազըլարա ալլահ կիպի թարն-  
մագտա, վէ էհալիսի իսէ տեագ ալթընա  
ալմագտա պուլուսմու շար տըր, վէ հալեա  
տախի, նիչէ էսկի սարրաֆլարըն, հիչ տէ-  
եիլ իսէ գուսարպազ լըփ վէ սայիւ էֆու-  
լը մէգմուսէ իլէ վագըլթարըն կէշիւ-  
րէք էսկի սարրաֆլըղա պէքլէտիքլէրի  
կիպի(.) պիզիմ բուհանլարըն էքսէրիսի  
տախի, հալեա էհալիսի, նիզամը, վէ միլէթ  
իտարէ եախօտ հէյեթիին պէր թարտֆ  
իտէրէք, կիզ լի կիզ լի շունուն պունուն  
խաթըրըն էլէ ալմագտ շարըն պ տէվամ  
իթմէքտէ տիրլէր:

Էկէր պու ալէմտէ, էն իլէրուտէ օ-  
լարագ ութանմագ պիր եիւղ վէ սուրէթ  
վար իսէ, օ տախի Նիկողոսուն քի օլմա-  
թըն ինքեար իտէմէյիլ. լաքին պունուն  
իլէ պէրապէր, Նիկողոստաքի եիւղ վէ  
սուրէթտէն զիեատէ, Բաթըրիքիսանէ հէյ-  
եթիլէրինին շիմոնյէ գատար կիթալիքէ-  
րի թարիգին գէմմէ շաեան պունուն  
տու պունտա սէթը իտէմէյիլ:

... Միւլէյիլ:

1866 հոկտ. 3 իսթանպուլ:

Պու բաղար իրթէսի կիւնիւ բաթըրիք-  
խանէտէ իւսթ գաթատ իչ թարաֆտան  
պիր աթէշ գուհուր, վէ անիտէ հէր եա-  
նընա սիրաթէ իթտի, վէ բէք չօգ առամ-  
լար գօրգտուլար իսէտէ, պիզ վագիլէ  
իթմէտիք, շիւնքի էրմէնի աթէշի օլուպ,  
բարլամասը իլէ սէյիլնմէսի պիր օլաճա-  
ղը մալիւմ իտի, նասըլքի պիր տագըգա  
սօնըա, սահիհէն սէօնտիւ, վէ գապագտա  
բաթըրիքիսանէ եաղընըն հօճա Գէորգուն  
պաշընտա բաթլատը, վէ Պապը-Ալիտէ  
պիր ազ թաճիլ օլտու:

Հալեա Սիս աթուուստա եապանի  
շէրէֆի իլէ օթուրան պիլմէմ գաշընճը  
կիրահոս կաթուղիկոս, եանի հէր քէսէ  
մալիւմ օլան մահուտ Նիկողոս եպիսկո-  
պոս, պունտան ագտէմ Սիս վանքըն  
զիզըլմէթ էշեալարըն պիր չօղունու  
գալորըմը լըքէն, պու տէֆա կէօրիւնիւր  
քի բարասը գալմադընտան, քէնտի  
ատամլարը մարիֆէթիլէ բաթըրիքիսանէ  
նին էմրի իլէ պօշանտըգտան սօնրա միւ-  
հիւրէնմիլ օլան Սիս վանքը խաղինէսինի  
աշտըմը, վէ իչինտէ պիր շէյ գալմը  
իսէ, սիլիպ սիւրիւթմիւլ, վէ վանքըտա  
մէգտա չըգարմը, վէ օրտա պուլու-  
նուն պիր Բարութիւն եպիսկոպոս տախի  
բէյ վուրմուշ տուր:

Պու խապէր բաթըրիքիսանէ եւ վասըլ  
օլմուշ, վէ իլթէ պու սէպէպտէն տիր  
քի բաթըրիքիսանէ մէճիսի բիւր զագապ  
օլարագ, « թէ՛գ եաղըն Գէորգուն չաղը-

րընը, թէ՛գ, Պապը-Ալիյէ պիր թագ-  
րիւ եաղընըն տէմիլ, վէ աթէշ սէօն-  
միւլ տիր. շիւնքի հէր պիր շէյ պիթ-  
միլ « ասաց եւ եղեւ » օլմուշ տուր:

Էյի՛ եա, պու խապէրին իւզէրինէ  
բաթըրիքիսանէ մէճիսի նէ՛ եաբապիլիւրտի,  
պիզտէ թագրիւ իտէրիլ ումում էհալի-  
յէ քի պաշգա պիր շէյ եաբամագ իտի.  
շիւնքի պաշգա պիր շէյ եաբամանըն վագ-  
թը կէշմիլ իտի. շէյլէ քի, էկէր պիզէ  
սրուլուրա, պուտա չօգ զիեատէ իտի.  
վէ պունուն եէրինէ Նիկողոս եպիսկո-  
պոսա պիր թէշէքքիւրնամէ եաղընա  
տահա իսի իտի, շիւնքի Նիկողոս եպիս-  
կոպոս քէնտի գարնըն տօեուրմագ ի-  
չին, վանքը սօյտուղունտա բաթըրիք-  
խանէտէտէ « պէօյիւք պիր խըզմէթ իթ-  
միլ օլտու. Բաթըրիքիսանէ եագըն եէր-  
լէրի իտարէ իթմէքլէյէ միւղթէտիր օլ-  
մադըն հալտէ, Սիս կիպի ուզագ պիր  
մահալի նասըլ իտարէ իտէպիլէճէտիր.  
պիրտէ պու իչ գուրու պիր պաշ աղը-  
սը օլտուղու հալտէ, արթըգ պու զայ-  
լէտէն գուրթուլմագ էյի տէյի՛միտիր,  
հէմտէ ա՛ գարտաշ, շիւրիւք չարըգ, եա-  
լը եղընըն, եարը էօլմիւլ օլան պիր մի-  
լէթտէ իւշ կոթուղիկոսուն նէ եաբամալը,  
Նիկողոս եպիսկոպոս վանքը սօեուպ պի-  
թիւրիքտէն սօնրա սաթարսա, կաթուղի-  
կոպուղտա լաղլ օլուր պիթէր. եօգ է-  
կէր Սիսի, Մարաշը, Հաճընը, Ձէյ-  
թունը վէ սայիլլէրի կիլիկիս կաթու-  
ղիկոսու իսթէրլէրտէ, իլթէ Հասունեան  
գերապաշաու մուախիւրէն կիլիկիս կա-  
թուղիկոսու օլտու, օնա միւրամաթ  
իթմիլլէր. վարսըն Սիս վանքը օլմասըն-  
տա, Տիւրքի տաղը օլտուն... նէ՛ գարա-  
լը վարտը, վէ բաթըրիքիսանէ իլքտէֆա  
տէյիլտիր քի հալինի իֆատէ իթմէք իչին,  
գաբուսունու վուրան Ֆագըրրարա « վա-  
րըն նէ եաբարսանըգ եարըն, կիտին Գա-  
թըլք օլուն, Բրօլմէսթան օլուն, պա-  
շընըն չարէսինէ պագըն » տէմիլ տիր:

Բաթըրիքիսանէ նէ՛ եաբապիլիւր իտի  
տէտիք, պու սիւտի քէնտիսինտէ իթ-  
տէք, պիզէ նիհայէթ շու ճէվապը վէ-  
րէճէք իտի, — հիլ, — հիլտէն նէ՛ ա-  
լըսըն. Եուրտա տէր բաթըրիքիսանէ իւշ  
թանէ քէօր եասագընըգ վար. պիրինի  
չաղըրընը, վէ Օրթա-քէյէ կիթ, ուսթա  
կիրահոսու ալ կէթիւր տէրիլ, գունտու-  
րամու ալըթօր իտիտէ էսկիճիլէ վէրտիմ,  
կէթիլինիլ, 60 բարա վէրինիլ քի էսկիճի-  
տէն ալաեմմա կէթիլլէյիմ տէր. օ պի-  
րինի չաղըրընը, « ամա՛ն, պէն բաթըրիք-  
խանէտէն տիշարը չըգամամ, զիւր քէօշէ-  
տէքի սագգալ պէնիլ պապթիլէտէ վէրէճէք »  
տէր. տիկէրինի չաղըրընը, պու պիրաղ  
բօլթիլգաք քօլարագ, « բէքէյի տէր տի-  
շարը չըգար, պիրտէ ախաւմ իւթիւ պա-  
գարըգքի աթընըն իւզէնկիսինի թութ-

մուշ, կիթմէտիկինին սէպէպինի սօրմաեա  
ութանըրը, վէ իւզէնկիլի թութտուղու-  
նու կէօրտիւքտէ, պիր կիւնտէ աթընը-  
զըն պաշընը թութաճագ տէյի տիւշիւ-  
նիւպ գօրգարըգ. էյ իմտի, պիզ պու  
հալտէ, շունտան Օրթա-քէյէ պիր ա-  
տամ կէօնտէրիպտէ իսթէտիկիլիլ պաեա-  
ղը պիր առամը ճէլպ իթտիլլէմէգ իսէք,  
թա Սիստէ օլան պիր սարըն նասըլ կէ-  
թիլթտիլէպիլիլիլ, վէ պունունտա կէ-  
թիլթմէք իչին թագրիւ իթմէքտէն պաշ-  
գա նէ՛ եաբապիլիլիլ, պիզիմ գուտրէ-  
թիլիլ անճագ պու գատար տըր:

Թամամ, պիզտէ ինանըրըգ քի գուտրէ-  
թինիլ վագա պու գատարտը, վէ շունու-  
տախի իւզէ իտէրիլքի, Տէվէթի ալիյէ  
թարաֆընտան էկէր սիզէ պիւլիւք պիր  
գուվլէթ տախի իթա պուլուլա, եինէ  
գուտրէթինիլ պու գատար տըր, շիւնքի  
« գըլըճ տախի գուլանմասընը պիլէնին է-  
լինտէ քէսիլին տիր » տէմիլլէր:

Ֆագաթ, մատամքի սիզին քէնտի թագ-  
րիլինիլէ պինտէն գուտրէթինիլ պու  
գատար տըր, վէ շու եագըն վագըլթար-  
տա միլլէթին կիւնտէն կիւնէ տահա զի-  
եատէ խարապիլլէթտէ տիւշար օլտուղու-  
նու կէօրիւեօրսունուգ պարի, սու իչինտէ  
եաթմը օլան ճէլաւա Ապպաս (1) կիպի քէն-

(1) Էյլէ ըրվայէթ իտէրլէր քի, վագ-  
թիլլէ Աճէմիսթան էրմէնիլէրինտէն պի-  
րիսի, քէնտի տօգուգ էվլատը իլէ Օս-  
մանը թօրաղընա կէշիլպ, խալիլ վագըթ  
հայտուտուգ իլէ մէշղուլ օլտուգտան սօնրա,  
քեաֆֆէսիտէ թութուլմուլար, վէ էրդուլմ  
վալիսի հուզուրունա կէօթիւրիւլտէքտէ, սը-  
րա իլէ պաշարը քէսիլմէսի ճէլաւա պաշը-  
եա էմր օլունմուշ. մէրգում պունլարըն գա-  
լընլաշմը պօեուլարընտան պիրիսինէ պիր  
գաշ տէֆա սաթըրը էնտիրմիլ իսէտէ, քէ-  
սէմէմիլ, վէ պունուն իւզէրինէ պունլարտան  
էն քիւլիկիւ օլան Ապպաս, « Եագը՛գ  
սանա քի ճէլաւա-պաշը օլաճագսըն » տէ-  
նէքէք վալիլէ տէօնմիւլ, վէ, « Էֆէնտիմ  
էմր իտինիլ գօլարըմը չէգսինլէրտէ, պէն  
պունլարըն պաշընը պիրէր վուրուշտա եէ-  
րէ տիւշիւրէյիմ, ֆագաթ շու գալիլ իլէ  
քի, հէմ պէն էօլիւմտէն գուրթուլաեմ, վէ  
հէմտէ ճէլաւա-պաշը օլա պիլէյիմ » տէմիլ.  
վալիլին էմրի իլէ Ապպաս քէնտի պապա-  
սընը վէ պարտաշարընը գաթիլէթմիլ, վէ մու-  
ախիսարէն քէնտիսիտէ իսլամիլլէթի գապուլ  
իլլէմիլ, վէ էօլէնէ գատարտա կէրլի կէրէք  
մէրգում վալիլին, վէ կէրէք վիւքէլաթընը  
հիւսնի նագարընը գաղանմը իսէտէ, հիլ  
պիրիսիտէ « պապասընը վէ կէրէք գարտաշ-  
արընը էօլտիւրմիւլ օլտուղունու » ունութ-  
մամըլար տըր:

Ապպաս էօլմէսինէ եագըն բաշարտան  
կիւճ հալ իլէ պիր խայրաթ եաբմագ բուսիա-  
թըն ալարագ ( շիւնքի գանլընըն խայրաթը  
օլամագ ) Լանկա-ճատտէսի իւսթ պաշընտա  
վագը ճէլաւա չէլմէսի նամ չէլմէյի եաբարը-  
մը, վէ էօլտիւկիւնտէ քէնտի վասիլլէթի մու-



տի ճանրնըզն սելամեթի ինն դարտաշ-  
լարնըզն էօլտիւրմէյէ գալըզմասան իսէ,  
տահա իոյի տէյի՛ մի տիրքի, էկէր մի-  
լէթ էօլէճէք իսէ տախի, պարի պիզիմ  
էլիմիզտէն էօլմէսին տէեէրէք, պու սէվ  
տատան վազ կէչէսինիւ, վէ պուստանտա  
գաթի նազար, միլլէթին սիզնն եէրինիզէ  
էրպապը մէհարէթիէրի վէ եախօտ եինէ  
սիզի ինթիլտապ իտէճէկի, Ֆադաթ էլինի-  
զէ պիր նիպաֆնամէ վէրէճէկիտէ իճթի-  
մալտէն տէյի՛ մի տիր :

Պուշարը սէօլլէյէն պիզ տէյիլիզ • իւ-  
լա միլլէթին, վէ խուսուսիյէ Ֆուգարա  
վէ պիշարէ թազըմընըն թէվիլէնմիշ օլան  
գանը տըր սէօլլէյէն քի, պիր ազ թէսկին  
իթմէք նիյէթիյէ իշն շագաեա պօզմադ-  
տաեըզ • վէ պու պապտէ եինէ կէօրիւ-  
չէճէկիմիզն պէեանի իլէ, պազը սէօլլէ-  
իշէրիմիզին աֆիլընը տիլէրիզ :

\*\*\*

— Կէչէն կիւնէր էրպուսմ առաջնոր-  
դու Յարուժիւն եպիսկոպոսուն Մուշ  
վանքընա կիթտիկինի, վէ տիզգաթա շա-  
եան սուրէթտէ պիր տեղեկագիր թէր-  
թիպ վէ բաթիթիսանէյէ թագաթիմ իյլէ-  
տիկինի պիլտիրտիկիմիզ սորատա եազըն-  
տա սուրէթիկին տէրձ իտէճէկիմիզէ իւ-  
միտվար պուլուստուղուսուղու տախի  
պիլտիրմիշ իտիք • իշթէ պու տէֆա վա-  
տիմիզի իճրա իտէրիզ :

### ՏԵՂԵԿԱՅԻՆ

Աւ Ամենապատիւ Պատրիարք Կ. Պօլսոյ  
Տ. Պօղոս Արքեպիսկոպոս

Սրբազան Հայր

Ազգի բարեաց ծառայութեան, Ձերդ  
բարձր Սրբազնութեան եւ վարչութեան  
հրամանաց ու բարի կամաց միշտ նուիրանք  
ըլլալով մեր անձը, այս անգամ մեզ յանձ-  
նեալ Մշոյ կնճապից եւ տաժանելի խնդ-  
րոյն կարգադրութեան գործադրութիւնն՝ 158  
համարաւ Յունիս 14 թուով առ մեզ ուղղած  
Ձեր Սրբազնութեան պաշտօնական գրութեան  
համաձայն յանձն առինք Պատրիարքեան մե-  
ծապատիւ Խաչատուր էֆէնտիի գործակ-  
ցութեամբ Ս. Կարապետի վանքը գալ եւ  
Խառն ժողովոյ որոշումները՝ ի բարեկարգու-  
թիւն սոյն վանաց գործադրել :

Արդէն գիտէք թէ մեր գործակից մեծ-  
էֆէնտին իւր անձնական եւ քաղաքական  
ծանրագոյն գրադմանց առթիւ հրաժարական  
գրեց վարչութեան այս պաշտօնէն, որոյ  
վասն եւ մեզ հարկ եղաւ քանի մը օր սպա-  
սել նորա գրոյն պատասխան առնելուն կամ  
նորա տեղ ուրիշ մէկը որոշելուն • ուստի եւ  
վարդապետի Տաղաւարին չը կրցինք ժամա-  
մանել ի վանք, սակայն հարկ եղած դիրք  
մեր կողմէն արձակեցինք վանքի միաբա-  
նութեան :

ճիպճէսէտինի օլ չէչմէնին էօնիւնտէ, հէր սու  
իչէնին անաղը ալթընտա կէօմիւլլէր • Պիլի-  
րիմ նուր իշինտէ եաթամանեւաղըմ, լաքին  
բէք ֆէնա պիր շէյ իշինտէ եաթմըշ տիմսին-  
լէր տէյի, պէնի չէչմէնին էօնիւնտէ կէօմիւ-  
նիւզ քի, պարի սու իշինտէ եաթմըշ տէսին-  
լէր » տէմիշ, Ֆադաթ պազըլարտա անագ եօ-  
լունտա եաթմըշտըր տէրլէր իմիշ :

վարդապետի հետեւեալ շարաթ օր Յու-  
լիս 10ին մոռնք ի Ս. վանք, թէ վանակա-  
նաց եւ թէ վանքի բոլոր հանգամանքներ  
մանրամասն աչքէ անցուցինք, պէտք ե-  
ղած դարմանին եւ բարեաց միջոցներ խոր-  
հելով, ցաւ ի հոգիս կրելով այս մեծահոռ-  
շակ ուխտի բարոյական եւ նիւթական եղծ-  
մանց վրայ :

Յունիս 24 էր, վէրջապէս ձեռն արկինք  
մեր պաշտօնին գործադրութեան, բոլոր մի-  
աբանութիւն ժողովելով ծանուցինք Խառն  
ժողովոյ որոշումը, Ձեր բարձր Սրբազնու-  
թեան հրաման, բոլոր Ազգին փափաք, իւր-  
եանց պարտք եւ մեր պաշտօն, կարգալով  
միանգամայն ի յուր ամենեցուն մեր ձեռքը  
եղած պաշտօնական նամակ կամ հրահանգ  
եւ Սրբազնութեանդ կնքով վաւերացեալ  
կանոնագրութիւնը • Յարիւն քրտնեցանք,  
ի հոգի մաշեցանք մինչեւ ընդունել եւ ստո-  
րագրել առիւնք միաբանութեան նոյն կանո-  
նագրութիւնը, ինչպէս կը հրամայէր մեր  
պաշտօնական հրահանգի առաջին յօդուած :

Բ. Յօդուածն էր, դորս յանցաւոր վար-  
դապետաց ներողութիւն • որոց մէկը մատ-  
նալանուց վանաւայր կարգուած ըլլալով՝ ար-  
դէն իւր պաշտօնին մնաց • միւսն Բղիի եւ  
Գերջանու կողմը նուիրակ գնացած ըլլալով  
ի վանք պիտի դառնայ, միաբան :

Գ. Յօդուած՝ Ջաքարիա եպիսկոպոսին  
համար էր, որոյ վիճակն իմանալով թէ հի-  
ւանդաղին է անձամբ • դրեցինք եկաւ ի Ս.  
Յօվաննու վանք նստեցաւ առանց բնաւ  
պաշտօնի եւ բանիմը խառնուելու, պատ-  
ուէր տալով մեր կողմէն ալ որ այսուհետեւ  
վանական կամ ազգային խնդրոց մէջ չի  
խառնուի եւ ձեռնադրութիւն ընելէ դա-  
դարի • թէ եւ արդէն ինքն խիստ ծերացած  
եւ ինկած ըլլալով՝ անկարող է ձեռնադրու-  
թիւն ընելու :

Դ. Յօդուած կը ծանուցանէր, թէ յիշ-  
եալ Ջաքարիա եպիսկոպոսին ձեռնասուն  
Թաղէոս վարդապետին վրայ քննութիւն ըլ-  
լալիք բաներ կան, այն քննութեանց վերջը՝  
ինչ որ պէտք ըլլայ ըստ այնմ պիտի տնօ-  
րինուի :

Ե. Յօդուածոյն համեմատ՝ Արմ. Միւրթար  
վարդապետը որ յառաջագոյն Պատրիարքա-  
կան կոնդակաւ փոխանորդ կարգուած էր  
նոյն իւր պաշտօնին մէջ հաստատուեցաւ :

Չ. Յօդուած՝ նշանակուած էր Տնորէն ժո-  
ղովոյ անդամներ

|                            |            |
|----------------------------|------------|
| Յովաննէս վարդապետ Նաղարեան |            |
| Յարութիւն »                | լուսարար   |
| Մկրտիչ »                   | Խանամիրեան |
| Մկրտիչ »                   | Աւրանցի    |
| Կիւրեղ »                   | Փիլաւեանց  |

Առնցմէ նախորդ չորսը հաստատուեցան  
իրենց պաշտօնին մէջ, իսկ 5րդը Կիւրեղ  
վարդապետ փիլաւեանց, որ ձգեր անապատ  
գնացեր էր, բացակայութեան առթիւ մը-  
նաց :

Ե. Յօդուածայն համեմատ՝ վերի եւ վարի  
Պուլանլըն գաւառաց Մէլիք Խաչատուրեան  
եւ Մէլիք Գրիգոր քանի մը երեւելիներով  
կանչեցինք ի վանք • Ձեր Սրբազնութեան  
կոնդակ եւ մեր կողմէն պէտք եղած յոր-  
դորանք մատուցինք իրենց, սիրտերնին բժշ-  
կելով հաշտութիւն ըրին բարեսէր մարդիկ :

նորհալալ ըլլալով Ձեր Սրբազնութենէն եւ  
Ազգային վարչութենէն, բարեկարգութեանց  
արդիւնքը եւ նոր կանոնագրութիւնը իրենց  
ծանուցինք • եւ « Իբրեւ ազգի երեւելիք •  
« Ինչպէս կըսէ նոյն Ե. յօդուածը • իրենց վրայ  
« պարտք եւ իրաւունք դրինք, որ այն կանո-  
« նագրութեան գործադրութեան անուղղակի  
« կերպիւ հսկեն, եւ հսկառակ գործ մը տեսած  
« ժամանակին մեզ-գործադիր Տեսչացս եւ  
« կեդրոնական վարչութեանդ իմացունեն » :

Ուրախութեամբ արտի եւ ակնկալութեամբ  
բարեաց համոզուելով՝ յիշեալ բարեպաշտ  
յարգելիք խոստացան իրենց հոգեւոր տուր-  
քը շարունակել, միայն եթէ միաբանքն  
ալ սոյն բարեկարգութեանց մէջ շարունա-  
կեն եւ արդէն այս տարուանը պիտի տան :

Պուլանլընոց հետ հրաւիրեցինք նա եւ  
Մշոյ ազգային թաղականներ, որք եկան մեզ  
հետ « բարոյապէս աջակցելու » որոնց մաս-  
նաւոր նամակաւ մը կը ծանուցանէր Ձեր Սրբ-  
բազնութիւն :

Ը. Յօդուած Կարնոյ տէր Յակոբին սատ-  
եւ ներողութիւն էր • որոյ մասին արդէն  
Ձեր Սրբազնութեան առ Կարնոյ Քաղաքա-  
կան ժողովն դրած յատուկ նամակն ի կա-  
րին կարգալով, ժողովով իմաց տրուեցաւ ի-  
րեն « այս տնօրէնութիւնը ամենայն զգու-  
շացուցիչ պարագաներով » :

Թ. Յօդուած « Իբրեւ վերջին եւ կարեւ-  
որագոյն պարտք » կը դնէր մեր վրայ վան-  
քին բոլոր շարժական եւ անշարժ ստաց-  
ուածոց, գոյլոց, եկամուտից եւ պարտուց  
մանրամասն ցուցակներու երկու օրինակ շինել  
եւ այս վերջին մէկ երկու տարուան հաշիւ-  
ներուն ճիշդ եւ մանրամասն օրինակներ տօ-  
մարներէն հանելով՝ եւ պարտուց ուսկից  
ծագիլը կամ գոյանալը քննելէ ետեւ, նշա-  
նակելով եւ վաւերացնելով հոգ-վարչու-  
թեանդ զրկել մէկ օրինակն » ըստ այնմ կա-  
տարելով զրկեցինք ահա՛ « իսկ միւս օ-  
րինակն վանքին մէջ թողուցինք յանձնելով  
տնօրէն ժողովոյ հսկողութեան » • Նա եւ  
վանքին մէջ քանի անձինք մշտնջենաւոր  
քնակութիւն ունին, յականէ յանուանէ իւ-  
րաքանչիւրին պաշտօնով եւ հանգամանօք  
ցուցակը շինելով հոգ-վարչութեանդ զըր-  
կեցինք ահա :

Երանգէ :

### ՀԱՎԱՏԻՍԱԹԸ ՏԱԽԻԼԻՑԵՒ

« Կիրիտ իսթիլալը հազգընտա չօք  
հավատիսիմիզ եօգ տուր • Պապը-ալի,  
Մուսթաֆա բաշա հաղըթիլէրի թարա-  
ֆընտան կէլէճէք օլան խայլը խապէր-  
լէրէ պէլլէմէլիսէ տէվամ ըթմէքտէ  
տիր • Լաքին պու տէֆաքի սօն վարօրուն  
հարէքէթինէ գատար մէմուլտէն պու-  
լունան մուհասսէնաթըն հուսուլի կէօ-  
րիւլէմէմիշ տիր » :

« Էրթօղլու Նամ Ֆիրգաթօն իլէ պիլ-  
զըլթա տախի գօրվէթ, Սֆագիաեա եա-  
զըն տէնիզ գըրըսընտա կիզլէնմիշ օլան  
11 գըլթա պալըգճը գաւըզլարը իւզէրի-  
նէ աթէշ իտէրէք պաթըրմըշար տըր •  
շիւքհէ իթտիլէրինէ կէօրէ մէզքիւր



գաւերգարտա էճգայի նարիյէ տօլու օլուպ, կիւեա զօրպարտաւն կիճէլէյին կիտէրէք օրատաքի պէյլիքլէրի թուլթուշ տուրաճաղար իմիշ:

« Տիւն ախշամ ( սալը ախշամը ) պիր գըթա ֆիրգաթօն իլէ ճէգիւրէյի մէզ պուրէնէ չօգ ասկէր կիթտիքտէն պաշգա, պու կիւն տախի զըրհլը կէմիլէրտէն պիրիսի իքի թապուր ասկէր ալաւազ հարէքթ իթմիշ տիր: Պու իքի սէֆինէլէրին կէօթիւրտիւ կիւ ասկէր ճէման 3000 նէֆէրտէն միւրէթ թէպ տիր:

« Սուլթանիյէ նամ վարօրու հիւմա եուն տախի պու կիւն ( չարշէմպիհ ) էօյլէտէն սօնրա պին նէֆէր բիւտտէ ալարազ Սէլանիկէ կիտէճէք տիր:

« Իշիտիլիշէ նէզարէն Լիվաթիաթաքի հարէքթ տախի չօղալմագտա իմիշ:

« Հիւսնի պէյին նահազգ եերտէ իւտամ օլունմալը թէվաթուրունուն եալանա չըգմասընը մէսրուրէն պէեան իտէրիգ: Մէզքիւր թէվաթուր օլ բաղար իր թէսի կիւնիւ ճէգիւրէյի մէզպուրէտէն կէլէն պիր ասկէր չափուշունտան չըգաւազ, հէր թարաֆա եաեընը իտի: Հէր նէ հալ իսէ, շիմոի պիգի թէէմին իթմէքտէ տիրլէր քի, գաթան ալը օլմաուրղընա իսպաթ, միւմայիլէյի մէմուրուն գաթլ իտիլմէսի խապէրի կիւնիւնտէն պիր գաշ կիւն սօնրա թարիլի օլարազ մէքթուպար կէլմիշ իմիշ: Էկէր մէզքիւր ճիւնայթ սահիհէ չըգմըշ օլսա իտի, զօրպալար իշին բէք պիւլիւք պիր գապահաթ սաեըլաճաղընտա շիւբհէ եօգ իտի:

Լէւնի Հէրալ:

— Քէզալիք մէզքիւր զագթաւտա օլունտուղունա կէօրէ, Չաթը հաղթթի օատարէթբէնահի ֆաթիլեաճա բէք էլէմ նաք ու մահզուն, եանի քէնտի եէկեանէ քէրիմէլէրի աղըր սուրէթտէ քէյֆիսիգ օլտուղունտան, էսէֆ իտէրէք պէեան իտէրիլքի, պիր գաշ կիւնտէն պէրու թէսէլի գապուզ իթմէգ պիր հալտէ պուլունմագտա, վէ Պապը-ալիյէ տախի կէլէմէքտէ իմիշ:

— Թրապզօնտան Գուրիլէյէ եազրուրղընա կէօրէ, Ֆէվալիտի Օսմանիյէ շիքթէ թինին օրատան պուլունան վարօր քէօմիւրիւ մաղազաւը աթէշ ալմըշ, վէ պիր տիւրիւ սէօնտիւրիւլէմէտիկինտէն, մէզքիւր մէքթուպուր գաւաթըլտըղը սաաթա գատար, 24 օաթթտան պէրու տէվամ իթմիշ իքէն, հալեա եանմագտա իմիշ:

— Մասիսին 39ունճու նիւսիւսինտէ, Լէվանթտա, Մէճմուաւտա, վէ Մանգու մէտէ տէրճ իտիլէն չու Ամէրիգալը եօլճուլարտան պիրիսիին Սֆիօն Գարա-հի սարը ճանիպինտէ պիր քէօյտէ ըրզընա գասա օլունմալը վագաւը տէրճ իտիւ:

տիքտէն սօնրա, Մասիս պու կիւնլէրտէ հիտտէթինտէն քէնտուլի շաշըմըշ օլտուղունտա՞ն մը օլա, եախսա նըշան ալմագ սէվտաւըլա զագթաճըլըղը պիւթիւն պիւթիւն ունուլթտուղունտա՞ն մը օլա, չու աթիտէքի եէտի սէքիլ սաթըր միւլա հաղաեըր տախի տէրճ իլէմիշ տիր:

« Յաւալի է, որ պիսնոդկալի բունուլթեանց զոհ եղող Ամէրիկացիները չեն կըրցեր ուղղակի Մանգուլիէն դիմել, վասն զի յիշեալ լուղիըր գործին մուլթմընացած եւ մէկ բաւուլ նշանակուած ամօթալի դէպքին ամէն մանրամասն պալազաներն ալ կը հասկընար, եւ սնգամազընական նուրը նկարագրուլթ եամբք զարդարուած ներկայացնելով՝ իր էջերն առաւել եւս փառաւորելու առիթ կու նենար: »

Պիգ պու պապտէ Մասիս պաշգա պիր ճէվապ վիրմէյիպ, իլա « Լագըրտըր գըթլըղընտա, ասմալար պուլտուեաեըմ՞ մէսէլինի տէր խաթըր իթտիրիքիգ:

Սահիհէն իսքեաթ օլմաեա պաշաւտըրքի, Մասիս եաշընը ալտըգճա մաթուլթլամաեա պաշաւմագտա տըր: վէ իշիթաթի կիմիլէ կէօրէ, կէրշի, հէքիմին պիրիսին եաբուրղը կիպի, կէնճին պիրիսի մէրգու մու պիրազ կէնճլէթմէք նիյէթիյէ, գուրու մուշ վէ սօու մուշ տամարալընա պիւրազ կէնճլէք դանը ազըթմագ զայրէթի նէ տէվամ իթմէքտէ իմիշ իսէտէ, օլ վագըթտա չօճուգլու գ էսէրլէրի մէյտանէ կէլէրէք մաթուլթուգլա գարըշմագտա, վէ չու շիմոիքի աճընաճագ հալի քէսպ իթմէքտէ տիր:

— Չարշէմպիհ կիւնիւ չըգարըլան Լէվանթտա Չէյթին չօրպաճըլարը հագգընտա չու աթիտէքի պիր գաշ սաթըր օգուլունուշ տուր:

« Մէսմուլթա նէզարէն, Չէյթին պէյլէրի Դարպ Թարապուաը ճանիպինէ նէֆ իտիլմէլէրի գարարը, տահա պիր իսի եէրէ կէօնտէրիլմէլէրի նիյէթիյէ, բու միլի թարաֆընտա եա էտիրիլէյէ վէ եախսա Մանասթըրա կէօնտէրիլմէլէրի գարարը նա թէպտիլ իտիլմիշ տիր: »

Լէվանթըն պու հալաւտիստէ իսթիմալ իթտիլի « պէյ-իւնվանը տիգգաթա շաեան տըր: Էկէր պիր զարազ եա իսթիհզաեա մէպի օլմաեըպտա, սաւտէալիանէ սէօյլէնմիշ իսէ, քէնտիսինէ պէեան իտէրիլքի, մէրգու ման չօրպաճըլար հիշ պիր վագըթտա քէնտիլէրէ պէյ իւնվանը վիրէճէք գատար խօտպիլիլք թաշըմամըշլար տըր, եօգ էկէրշի նիյէթիլէրի իսթիհզա իսէ, քէզալիք քէնտիլէրէ խապէր վէրիլիլք քի, Անատօլունսէն նիշէ մահէլէրինտէ, մէսէլա Չարսանճագ վէ էմսալի կիպի մահէլէրտէ, էօյլէ չօպան պոզմասը պէյլէր վարտըրլարքի, հէմ սահի:

հէն զատտար ու միլք ու միլլէթ խաեինլէրի տիրլէր, վէ հէմտէ պուլնարա նիսպէթլէ « աղա » իւնվանընա տախի լտերգ տէյիլ տիրլէր: Ֆագաթ, արա եերտէ չու պիւլիլք Ֆարգ վար աըր քի, պուլնար էրմէնի օլուպ, օնլար իսէ իսլամիյէթէ պիր լէքէ օլտուգլարը հալտէ իսլամըգ թաւալմագտա տըրլար:

— Կիրիտ ճանիպինէ պու հաթթա կիտէն ասաքիլի Եահանէյի հէր նէ գատար Լէվանթտան ալարազ եօգարտա պիրիլմիշ իսէքտէ, տօթլարըմըգտան պիրիսի թարաֆընտան կէլէն չու աթիտէքի մէքթուպ տահա գիւտտէ լտերգլը մալիւմաթ վէրտիկինտէն տէրճինի ճայիլ կէօրիւրիւգ:

Հոկտ. 6 իսթանպուլ 1866

... Միւլէլիլի:

Մահը հալին տէօրտիւնճիւ կիւնիւ, խասա իքինճի ալալընտան միւրէթթէպ իքի թապուր սիւարի ասկէրի վօլսա ճանիպինէ կիթմիշ տիր:

Տիւնքի կիւն տախի օլտուլի մէզքիւրտէն պիր թապուր բիւտտէ ասկէրի իլէ, իքինճի օլտուլ իւշիւնճիլ թալիա թապուրու տախի Սայիգի Եատի վէ Թայիֆ նաման վարօրար իլէ մահէլի մէզպուրա իրաւ գըլընմըշլար տըր:

Պու կիւն տախի պիրիլմիշ օրատա պիրիսի ալաեը իքինճի թապուրու իլէ, օլտուեա մէզքիւր իւշիւնճիլ թալիա շէշ խանէ թապուրու, Սուլթանիյէ նամ վարօրու հիւմաեուն իլէ, Ագիգիլէ գուլբանսարնտան իսմայիլ նամ վարօրա բաքիպէն Կիրիտ ճանիպինէ կիտիւօրլար:

\*\*\*

— Սիւննէ գաղապընտա միւլթէմէքքին Գաղազ միլլէթինտէն պիր թալիլէ եաղմուր եաղմաուրղը վագըթպուլուլթարա սիհր եափմըշլար տըր տէեէլէք, քէնտի գարըլարընը Թունաւտա զարգ օլմաեաճագ պիր մահէլլտէ ումու մէն սուեա աթըպ, պուլնարտան հէր գանղիսի պաթմաեարազ սու իւզէրլինտէ գալըր իսէ, սիհրին ֆայիլէսի օ գարը օլտուղու քէնտիլէրլմէք պիթթէպիլէն, մէզպուրէեի թէէտիպ իտէրլէր իմիշ:

— Թօթթաղան իսկէլէսի գախիլէ իսլաճընա էլվէրիլի օլտուղունտան, պու կիւնլէրտէ Տէր-Սէտտէթ վէ Էֆլագ թիւճճարընտան պիր չօգ քիմսէլէր կէլիպ գախիլէ նագլ իթմէքտէ օլմասըլա, ալթը իսթանպուլ քիլի օլան պիր բուաճուգ քիլէսի սօգսան վէ սօգսան իքի, վէ շայիր ( արբա ) գըրգ գըրգ պէշէ գատար սաթըլմագտա տըր:

Թուն:

ՍԱՀԻԳ ՂԱԶԷԹԱ  
ԿԱՐԱԳԵՏ 8. ՓԱՆՈՍԵԱՆ  
ԼԷՎԱՆԹ ԷԲՐԱԼՏԵՆ ԹԱՊԻԱՆԷԹԻՆՏԷ  
ԳԷՑ-ՓԱՆՈՍԱ ՅՈՂԻ ԵՈՂԱ, ԾՈԹՈՂԱՆ ԶԳՈՒԼԱ  
ՊԵՐՄԵՐԷԼԷ ԳԱՐԵՐՈՂԱՆ ՆԻՄԷՐՈ 467: